

Tijana Mandić

JUNGOV ARHETIP MAĐIONIČARA

Ako ste netolerantni na paradokse ne bavite se ljudima.

Karl Gustav Jung

Magija je svuda oko nas. Nekada umemo da je doživimo, nekada ne. Ona je, po Jungu, osnovni koncept numinoznog i u umetnosti i u religiji. Jedna od prvih slika koje je čovek kreirao o samom sebi je upravo, takozvani Čarobnjak, u paleolitskoj pećini Les Trois Freres.¹ Mislim da nije potrebno podsećati na ulogu magije u starom Egiptu, Grčkoj, Bliskom istoku, Indiji i Kini. Naravno da su razlike u arhetipskim izražavanjima mađioničara ogromne i neverovatne, što i čini lepotu i bogatstvo kolektivnog nesvesnog, ali u svim tim izrazima ima mnogo suštinski istog. I *homo ludens* prati modu. Pojam individuacije je jedan od ključnih termina Jungove analitičke psihologije. Traganje za smislom života, identitetom i oboženjem su ciljevi kojima mnogi teže a malo njih ostvari.

Self i proces individuacije nisu polazišne tačke čovekovog života već njegov zadatak. Putujući svojom stazom, sistemskim rečnikom rečeno, svi arhetipovi su, i treba da budu, međuzavisni i u interakciji. Arhetip je osnovna strukturalna jedinica kolektivnog nesvesnog. Arhetip, u dubinskoj psihologiji, predstavlja univerzalni sklop ljudskih doživljaja koji se ponekad ispolji u nekoj od prototipskih tema ljudskog življenja. Kolektivno i transpersonalno nesvesno ne predstavljaju samo nesvesni psihički ostatak evolucionog razvoja, nego i neiscrpnu riznicu mudrosti potrebnu za dalja ljudska putovanja.

Verovatno se neki od vas sad pitaju kakve to veze ima sa mađioničarem, koga obično povezujemo sa nečim neozbiljnim, nedostojnim i blesavim. Kad decu vodimo u cirkus, mi odrasli snishodljivo, posprдно, i skromno arogantno, istrpimo to cirkusiranje. Možda ponekom zaigra dete u njemu, ali on to naravno ne pokaže, pogotovo ne sopstvenoj deci. Treba zadržati masku odraslosti.

1 Mauss, Marcel, *A General Theory of Magic*, Routledge & Kegan Paul, London, 1972.

Statičnost, objektivna realnost, sažvakana razumljivost i "kako-da-logija" su nespojivi sa Jungovom mišlju. Nažalost, upravo su oni koji najmanje razumeju Junga, najviše pisali o njemu. Sem retkih izuzetaka kao što je Vladeta Jerotić, većina je nemilosrdno zloupotrebljavala Junga, uglavnom da bi opravdali svoje nakaradne teze, suočeni sa nerazumljivim, paradoksalnim, nelogičnim i neizvesnim aspektima ljudske ličnosti. Nesposobni da podnesu ambivalentnost, sumnju i kontradiktornost, a netolerantni prema tenzijama i neizvesnostima, bahato bi potezali instant rešenja. "Znate, to vam je arhetipsko" klasična je rečenica kojom se površno pokušava odbraniti neka politička, kulturna ili umetnička nakaznost. Mekdonalds, Kokakola i MTV kultura čita Junga u stripu. Nažalost, tako ga i koristi.

Jung je holistički isticao da su "arhetipovi aktivne životne dispozicije, ideje u Platonovom smislu, koje istupaju i kontinuirano utiču na naše misli, osećanja i akcije".² Arhetipovi nisu nasledene ideje već nasledeni potencijali koji obuhvataju celo naše biološko, socijalno, psihološko i spiritualno biće. Oni su po definiciji izvan i iznad svesnog, a između ostalog imaju moć integracije, fascinacije i inspiracije. Arhetipovi se otkrivaju – ali i skrivaju – u zavisnosti od relacijskog konteksta u kome se nađu. Intra i interpersonalni konteksti su presudni za prisustvo arhetipa. Prisustvo značajnog Drugog, spolja ili iznutra (u kolektivnom nesvesnom), je nužno na putu ka integraciji i individualizaciji. Međutim, spomenemo li arhetip, obično se misli na svesnu sliku. Ispadne kao da vam je deda ostavio genetski foto album, u modernoj varijanti video zapis, o vašem transgeneracijskom identitetu.

Stavi deda svog unuka na krilo i pokazuje mu fotografije: "Ovo smo mi kao amebe, zatim mi kao gušteri, a evo nas kako napredujemo na filogenetskoj lestvici sisara i zauzimamo vitalne funkcije u društvu, eto kad smo arhetipske vođe." Obično se onaj deo "evo kako smo mi ispali majmuni" – preskače.

Znam da živimo u vizuelnoj kulturi, ali svesti Junga na puku sliku je neznanje, prostakluk i bezobrazluk. Odnos arhetipa i arhetipske slike je mnogo više određen kulturnom i individualnom ekspresijom no arhetipskom suštinom. U današnjem, globalnom zagađenom svetu, pre će se arhetip iskazati mirisom, pokretom i dodirnom nego slikom. Ne zaboravimo da je Jung bio više lamarkianski nego darvinistički nastrojen. Kolektivno nesvesno nije kompjuterska memorija, niti je arhetip slika koju dobijemo kad pritisnemo određeno dugme. Jungov sistem ličnosti definitivno spada u otvorene dinamičke sisteme, koji se nose sa stabilnostima i promenama, regresijama i progresijama, izazovima koje svaki rast i razvoj nameću. Jungovci insistiraju na procesima za kojima ljudi

2 Jung, C.G., *Psychological Aspects of the Mother Archetype*, CW 9, par. 154.

tragaju, u kojima se više postavljaju pitanja nego što se nalaze odgovori, a pogotovo ne nude apsolutna, finalna, crno-bela rešenja. Upravo taj kontrast između arhetipa i arhetipske slike kreira prostor za izučavanje psihopatologije kulture, individue i procesa individuacije.

Suzan Sontag³ je inspirativno pisala o bolesti kao metafori u kulturi koja negira smrt i odbija metaforični način mišljenja. Moguće je izučavati bolesne metafore određene kulture koja, između ostalog, pretenduje na posjedovanje arhetipske suštine ljudskog. Jung je mislio da tek kad zaronimo u dubine individualnog otkrivamo dubine kolektivnog, a tek kad zaronimo duboko u kolektivno možemo naći suštinu individualnog. Arhetipska ekspresija će biti metaforična a ne bukvalna. Jedan od načina da se zadrži celovitost identiteta je taj da se unutar intenzivne diferencijacije selfa održava loša celina po svaku cenu, s jakim ali međusobno nepovezanim arhetipovima u lošem odnosu. Policentrični multiplicitet selfa dozvoljava prisustvo svih arhetipskih oblika i njihovih aspekata. Svaki self je sve, te tako može biti i ništa. Postoji i prazna mandala u kojoj postoji beskrajn broj arhetipskih kvaliteta, prisutnih u isto vreme; tako oni kriju i zamagljuju jedan drugog. Snažni polarizovani arhetipovi, uzajamno eskaliraju, projektivno identifikuju, zapetljavaju u relacijske klopke i stvaraju veze pseudouzajamnosti obogaljujuće po self. U ovoj priči o mađioničaru arhetip senke, mane i anime mogu da se zapletu na takve načine da obogalje razvoj selfa.

Tu praznu mandalu R. D. Laing naziva "self-bez-drugih".⁴ Dobili smo toliko željenu celinu, ali lošeg kvaliteta. Jedan od važnih zadataka individuacije je i diferencijacija selfa od arhetipova. Arhetipska preterivanja stvaraju distorzije selfa, arhetipska nepojavljivanja i neuravnoteženost s ostalim arhetipovima stvaraju praznine u selfu. Pošto se self i skriva i otkriva, pokriva se da bi se otkrio i pokriva se da bi se istakao, proces individuacije i postizanje arhetipske harmonije je izuzetno težak. Self je metafora u odnosu na mnoštvo arhetipova koji učestvuju u njegovoj konstrukciji. Jung je naglašavao da je "naša psiha vezana za najviše". Više ne možemo taći travku a da ne uzemirimo zvezdu, kao što ne možemo izbrojati nebrojive anđele koji igraju na vrhu svakog bola. Možemo samo igrati sa njima. Na kraju, i mi smo ipak metafore".⁵ Metaforično izražavanje kolektivnog nesvesno zahteva izuzetnu senzibilnost pri interpretaciji.

Kameleonska sposobnost selfa da se reorganizuje i rekonstruiše je u isto vreme spasenje i kletva. Jungova dijalektika, paradoksalnost i transdiscipli-

3 Sontag, Suzan, *Bolest kao metafora*, Rad, Beograd, 1983.

4 Laing, R. D., *The Divided Self*, Pantheon, New York, 1969, str. 94.

5 Avens, Roberts, *The New Gnosis: Heidegger, Hillman, and Angel*, Spring Publications, Dallas, 1984, str. 70.

narnost su suviše naporni za one koji ne vole da misle, ne podnose autentična osećanja i ne prihvataju odgovornost za svoje akcije. Nije ni čudo što se danas ozbiljno bave Jungom više nuklearni fizičari nego ljudi iz umetnosti i društvenih nauka.

Simboli, kao univerzalni ljudski jezik, vidljivi aspekti nevidljive realnosti, svojom polivalentnošću ukazuju na muke i opasnosti interpretacije enigmatične psihe. Naročito je teško i komplikovano prevođenje kolektivno nesvesne simbolike na budnu, svesnu simboliku, koja je obično u funkciji ega, određenog konteksta i homeostaze tog konteksta. Zainteresovani mogu da potraže Jungovu doktorsku disertaciju koja se bavila temom *Psihologija i psihopatologija okultnih fenomena*.

Madioničar je po Jungu osoba koja uspeva da izvede nešto što se obično ne bi dogodilo, oslanjajući se na poznate nam zakone prirode, ali koristeći i neke nepoznate. Osnovni posao madioničara su misteriozne transformacije, nestajanja, nastajanja i pretapanja u nove smisaone celine. Madioničar je jedan od tragača i kreatora smisla i značenja ljudskog. Od grčke i latinske reči *magia* koja upućuje na religiju, učenje i okultne radnje Persijskog maga, ili sveštenika tajne Zoroastera; termin je ušao u mnoge jezike. Upotreba tog termina je mnogostruka. Koristi se kad se misli na klovna, dvorsku ludu, lokalnu budalu i zabavljača, ali se koristi i kad se misli na nadrilekara, vidovnjaka, alternativnu medicinu, spiritualnog iscelitelja, prizivača duhova, opsenara i čarobnjaka.

Sušтина madioničara je u moći transformacije koja je bukvalno ekstraordinarna. Bez obzira na to da li se koristi špil karata, ritualni trans ili spiritualno izlečenje, moć je očigledna. Različiti madioničari različito koriste bazične ljudske potrebe kao što su prirodna ljudska radoznalost, potreba za moći, potreba za transcedencijom, bavljenje misterijama i onostranim.

Mesto gde se malograđanska misao spotiče je tamo gde možete jednog cirkuskog prevaranta svrstati u istu kategoriju sa spiritualnim izlečiteljem i prosvetiteljem. Odgovora ili nema ili je: "Gospodo, pitanje je pogrešno postavljeno".

Kontraverznost i paradoksalnost madioničara su Jungove trademarks. Bavi li se belom ili crnom magijom, treba li ga ismejavati ili ga ceniti, sumnjati u njega ili verovati mu ne tražeći dokaze, zavideti mu jer poseduje moći koje drugi nemaju a narod, ponekad masovno, dolazi da traži baš od njega zaštitu, savet i vođstvo. Profesionalci iz drugih oblasti ga vide kao šarlatana koji im preuzima njihovu parohiju. Da stvar bude još gora, madioničar zbilja ima moć jedne druge realnosti, koju oni nikada neće imati. Na primer, razlika između madioničara i sveštenika je u tome što je madioničareva moć idiosinkratično a sveštenikova potiče od viših instanci. Sveštenik služi Bogu i narodu a madioničara slušaju i na usluzi su mu spirits. Neke nepoznate sile.

Jung završava drugi od "Dva eseja o analitičkoj psihologiji upravo poglavljem"⁶ o *mana* ličnosti. Termin *mâna* potiče od malezijske reči koju su antropolozi koristili da bi izučavali subjektivna iskustva o *extraordinary and compelling*, nadprirodnim moćima koje emanira iz nekih osoba, objekata, akcija i događaja, kao i iz stanovnika sveta duhova. Jung koristi termine "ekstraordinarno potentan"⁷ po Fridrih Lahmanovoj (Friedrich Lachmann) definiciji svemoćne osobe u liku heroja, poglavice, mađioničara, iscelitelja, sveca, vladaoca sveta duhova i prijatelja Boga. Jedna od suština *mâna* ličnosti je integracija arhetipa mađioničara u kolektivno nesvesnom jezgru identiteta – selfu.

Standardna definicija *šamana* nastala je na osnovu izučavanja ljudi koji su živeli po plemenima i verovali u magiju. Po tim verovanjima mađioničar, medijum ili iscelitelj, poseduje moći mistične *communion* sa svetom duhova. Generacije antropologa su opisivale sibirске i indijanske šamane. Mehanicistička nauka takva istraživanja doživljava kao pretnju i pokušava da reši problem tako što će ga pravno zabraniti. Naravno, postoje i suprotni pokušaji da se šamanske tehnike koriste u popularnom samoizlečenju, mada često postaju diznjevaska karikatura nastala pod diktaturom postindustrijske civilizacije.

Istraživanje šamanizma bi nam pomoglo da shvatimo mađioničare. Mirče Eliade,⁸ svoju klasičnu studiju o šamanizmu počinje od početka ovog veka, primećujući da su etnolozi koristili termine šaman, iscelitelj i mađioničar neselektivno, da bi opisali izvesne individue, koje su posedovale magično religiozne moći. Zaključak njegovih studija je, između ostalog, da su i sami termini i pojave koje se pokušavaju istraživati, izuzetno kompleksni i da se neodređeno koriste; po potrebi autora. Izgleda da je, po današnjim Jungovim sledbenicima, šaman samo jedna od nama poznatih vrsta mađioničara.

Suštinsko verovanje vezano za šamanizam se odnosi na uverenje da postoji svet duhova. Oni mogu i da pomognu i da povrede obične smrtnike. Šaman obično ima neki specijalan odnos sa nekim od duhova koji su ga na neki način izabrali i traže nešto od njega, a ako odbije da saraduje sa njima, obično fizički ili psihički oboli. Ulazeći u trans šaman može da vodi ili leči, šetajući između višeg sveta, srednjeg sveta i donjeg sveta duhova.

Šaman, na različitim nivoima izmenjene svesti, zna tehnike putovanja kroz te svetove. Izuzetno je važno verovanje da šaman nije stekao svoja saznanja čitajući knjige ili pohađajući neka predavanja, već ih je stekao u ritmičkom

6 Jung, C. G., *The Mana Personality*, CW 7. str. 374-406.

7 Jung, C.G., *ibid.*, str. 388.

8 Mircea, Eliade, *Shamanism: Archaic techniques of Ecstasy*, Princeton University Press, Princeton, 1964.

transu kroz sopstveno telo. Telesno stečeno saznanje, po definiciji duboko nesvesno, predstavlja ritmično izražavanje kolektivnog nesvesnog, a šamana čini kraljem sekularnog sveta. Veza između telesnih ritmova i smisla je odavno otkrivena i izučavana i od drugih psihologa.

U daljim pokušajima da razumeju mađioničara Jungovci se bave *prevarantom*. Mitološki i folklorni lik ulazi u psihološku literaturu Jungovim esejem "Psihologija prevaranta".⁹ Po Jungu, *prevarant* je jedan od izraza kolektivne senke, ljudskog arhetipskog mraka, sumiranja svih ljudskih inferiornosti i sve ljudske zlobe. Takva personifikacija senke, za razliku od manijakalnog ubice, obično traži – i nalazi – svoju pozornicu na srednjovekovnim festivalima budala i luda.

Za razliku od ostalih mađioničara *prevarant* u svom ponašanju pokazuje više malicioznosti, osvetoljubivosti i destrukcije, dakle, aspekata senke. Da ne bi projektovali te osobine na bližnje, mađioničari moraju postati svesni mogućnosti svoje mračne strane i izaći sa njom na kraj. Za uzvrat, prevarant nudi udruženju mađioničara šalu i zabavu, unoseći tako lakoću i veselost u ponekad preőzbiljno i zabrinuto bratsvo.

Sledeći lik u udruženju mađioničara je *luda*. Bez obzira da li je dvorska, seoska ili individualna, luda poseduje naivnost i blesavost, koja je često čini glupom u očima drugih, ozbiljnih ljudi. Takvo zavaravanje je jedno od osnovnih funkcija lude. Odvlačeći pažnju od ozbiljnih problema, za koje ljudi obično trenutno ne nalaze rešenja, ili su se uklopili u pogrešna rešenja, luda im omogućava izlazak iz začaranog kruga i traganje za novim direktivama rešavanja problema. Narativni psihoterapeuti koriste jednu od takvih tehnika: "Pošto ste vi već godinama ozbiljno radili na tom problemu, mislili mnogo, pokušavali svašta, od farmakoterapije, raznih oblika ozbiljne psihoterapije, dozvolite mi da vam postavim jedno zbilja glupo i blesavo pitanje ko vas je i kako regrutovao u klub samoubica?". Neverovatne su informativne reakcije hroničnih samoubica. Po Vilijemu Vilfordu (Williamu Willefordu),¹⁰ upravo te dve karakteristike: naivnost i blesavost, u odnosu na ustoličeno znanje, čine ludu kraljicom mudrosti koja je sposobna da na neprimetan i neuznemiravajući način proдре do iznenađujućih dubina. Kao i ostali iz udruženja mađioničara, ona je van normalnog socijalnog poretka. Baš tako, kao autsajder, luda sme i može ono što je drugima zabranjeno i nedostupno. Poseduje skrivenu slobodu koje drugi nisu ni svesni. Ona ukazuje upravo na one aspekte koje drugi izbegavaju. Kao što nas prevarant šokira, vara i izdaje zdrav razum, koji poseduje izuzetno uzak spektar izbora da bi nas odveo negde drugde gde nam

⁹ Jung, C. G., *On the Psychology Of Trickster-Figure*, CW 6, str. 672-844.

¹⁰ William, Willeford, *The Fool and His Scepter*, Northwestern University Press, Evanston, 1969.

se mogućnosti biranja povećavaju, luda nas zasmeha, ne retko u obliku klovna, i mešavinom humora i patosa omogućava iznenađujuća otkrića, čuvajući naš ponos, što je za neke – prilikom njihovih putovanja – presudno. Strava i smeh, upakovani u podnošljive doze, mogu da nas vode kroz magijsku predstavu gde i ne treba logično da mislimo. S tom privremenom zaštitom, slobodno lutamo između neverice i vere, racionalnog i iracionalnog, lepog i ružnog, dobrog i zlog, bez fatalnih posledica po naš svakodnevni život. Tako nas i luda šeta kroz različite svetove, ne bi li osmislili sebe, svet i put kojim se krećemo. U svakom slučaju sa njom se lakše suočavamo sa užasom.

Podizanje kolektivno nesvesnog na nivo svesnog je izuzetno komplikovan, kompleksan i riskantan poduhvat. Nije ni čudo što su se mađioničari oduvek koristili raznim pomagalima: žezlom, skiptrom, trozupcem i štapom za postizanje magijskih moći. Puko korišćenje mača radi zastrašivanja nije suština mađioničarske namere. Mač nije samo simbol moći i plodnosti, već intuicije i prodiranja u onostrano. Na primer, u Malineziji se veruje da se iskusnim magijskim upiranjem koske prema nekome, praćenim ritualnim izrazom negativne emocije, može ubiti žrtva.

Ako zapitamo prosečnog građanina o magijskim rečima, verovatno će se setiti reči: "abracadabra" i "hokus pokus"; reči iz svog detinjstva. Mađioničareve reči i telo su osnovni instrumenti kojima raspolaže. Magija reči je zasnovana na verovanju "Stvaraću govorom" a magija tela je zasnovana na verovanju u mogućnosti "magijske transformacije mase tela" u neke druge oblike postojanja sem fizičkog.

Malinovski¹¹ je upravo tvrdio da su osnovni elementi magije bacanje čini. U tom ritualu fonetski efekt izgovorenih reči, željeni cilj transformacije i mitološka aluzija, u zavisnosti od istorije i tradicije naroda u kome se koriste, su osnovni elementi magije. I najmanja promena originalnog sklopa može se pokazati kao fatalna.

Spomenuću ovde istraživanje Milisava Tijanića,¹² psihijatra iz Vrbasa, koji smatra da narod određenog kraja pažljivo prati šta se dešava u pojedinim bolesnim stanjima, a zatim izriče zlo koje treba da pogodi u srce onoga kome je kletva namenjena.

Važno je spomenuti i magični krug, kao simbol zaštite od zlih duhova i demona. Kao u svakoj dobroj zaštiti nešto ne sme i ne može da izađe, a nešto ne sme i ne može da uđe u identitet. Bez magijske pozornice, dobro određenog

11 Malinowski, Bronislaw, *Magic, Science and Religion*, Anchor books, New York, 1954.

12 Tijanić, Milisav, "Kletva kao magijski izraz nanošenja nesreće svoju osnovu crpe iz medicine", *Psihologija danas*, Niš, proleće 2000, str. 9.

i zaštićenog mađioničarskog kontesksta, nemoguće je izvršenje mađioničarske dužnosti. To nije samo puko mesto na kome se događa izvršenje magije, već i jasno definisano mesto mogućnosti prelaska iz jedne stvarnosti u druge. Odvajanje sekularnog od sakralnog je samo jedna od radnji koja predhodi stvaranju mađioničarskog konteksta.

Iako je magiju moguće izvoditi bez prisustva publike, neka vrsta publike je nužna za mnoge mađioničarske procedure. Za razliku od teritorijalnog, ljudski kontekst, plemenska pripadnost, olakšavaju ispoljavanje kolektivnog nesvesnog. Zapadna scena je jasno diskriminirala izvođača od publike.

Jasno nam je da mađioničar vodi priču, ali je i on sam vođen pričom koja se stvara u takvom ljudskom kontekstu. Iluzija da je samo on odgovoran za kreiranje priče je značajna, jer nas rasterećuje na mnoge načine. Po Jungovim visokim kriterijumima svi smo mi manje-više nekritični i bolesni u odnosu na sopstveno jedinstvo ličnosti. Obično je naš odnos prema selfu jednostran. Potrebno nam je oslobađanje koje obično dolazi od Drugih. Nostalgija za prvobitnim, celovitim i nekomplikovanim, kad smo krenuli na put individuacije, doživljaj nenaknadivog gubitka i tugovanja, regresivni pokreti konstantno su prisutni, ali i upućenost na to da krenemo svojim putem. Spomenuću samo početak i kraj, početno oslobađanje percepcije, kad nam iluzija omogućava da odredimo šta ćemo videti kao figuru a šta kao pozadinu priče, i krajnje oslobađanje čitavog procesa dekonstruisanja i rekonstruisanja priče, time što smo prilično slobodni da, između ostalog, isto iskustvo uramimo na različite načine (*reframing*)¹³ i tako se igramo tragajući za smislom.

NEKI OD ČLANOVA UDRUŽENJA MAĐONIČARA

Osnivač udruženja mađioničara je grčki bog Hermes. Multitalentovan, kao i većina grčkih bogova, božiji poslanik, *psychopompos* koji sprovodi duše u podzemlje kolektivno nesvesnog i bog plodnosti, takode je bio poznat i kao prevarant, lopov i mađioničar. Njegov rimski ekvivalent Merkur se nalazi u centru grba Svetskog mađioničarskog bratstva.

Mnogi mađioničari su koristili *tarot* karte. Tarot i dalje privlači pažnju mnogih Jungovaca te je, verovali ili ne, neverovatno mnogo psiholoških radova napisano o njima. Jung ih je smatrao za daleke rodake arhetipa transformacije.¹⁴

13 Bandler, Richard i Grinder, John, *Reframing: Neuro-Linguistic Programming and the Transformations of Meaning*, Real People Press, Moab, 1982.

14 Gad, Irene, *Tarot and Individuation: Correspondance with Cabala and Alchemy*, Nicholas-Hays, York Beach, 1994.

Marsejska verzija tarot karata, koju neki smatraju najkvalitetnijom, upravo počinje kartom broj jedan, nazvanom "Le Bateleur" ili "The Magician". Na njoj se vidi mladić plave, kovrdžave kose, u zanimljivom kontekstu, zanimljivo obučen, okružen zanimljivim objektima i spreman za magiju. U zlatno-crvenoplavom odelu, sa čizmama različitih boja, on obično nosi ogromni šešir koji naročito intrigira Jungovce, jer ih podseća na matematički znak za beskonačno *lemniscate*.

Radikalno skraćujući – on simbolizuje psihološku mladost i nesigurnost bez obzira na godine; u stvari, simbolizuje početak ili nastavak prekinutog procesa individuacije, bez obzira na to da li je reč o progresivnom ili regresivnom pokretu koji momentalno činite. U špilu karata nazvanom "Royal fez Moroccan Tarot", mađioničar nosi kapuljaču umesto šešira, ali nosi luminozni broj osam i mač u ruci. Druge tarot karte dodaju mađioničaru zmiје, obično kobre, i simboliku beskonačnosti. Postoji toliko različitih verzija karata mađioničara, ali po Jungovcima i toliko dosledno korišćena simbolika beskonačnosti. Pri tome se, između ostalog, pozivate da razmislite o prolaznoj i relativnoj moći mladosti u odnosu na cikluse beskonačnosti moći transformisanja, uz jasnu naznaku da je mađioničar mnogo više od onog što vidimo golim okom.

Na nekim kartama mađioničar više liči na egipatskog boga Tota. Božiji pisar, pokrovitelj umetnosti i pisanja, Tot je zaštitnik znanja i nauka, među kojima je magija zauzimala važno mesto.

Njumanova (Newman)¹⁵ analiza karte Kockara, koja se može naći u interpretaciji povezana sa kartom mađioničara, upućuje na razmišljanja o mukama izbora, razmišljanja o našoj izgnanosti u svetu mogućnosti.

U isto vreme poseduje ubeđenje i predanost, nažalost udružene s nespo- sobnošću da se izvrši pravi izbor, te po Njumanu predstavlja univerzalnu ljudsku detinjastost. Džozef Kempbel (Joseph Campbell)¹⁶ misli da je tarot opšte simbolička gradacija stadijuma idealnog ljudskog života. Mađioničar se kocka, ali po Granrosu (Granroseu) tarot karta "točak sreće" dopunjava interpretacije kako mađioničar koristi kockara, ali na sasvim različit način.

Tarot mađioničar predstavlja nedeljivo jedinstvo iz koga izrastaju suprotnosti, tenzije, konflikti i muke biranja ali i jedinstvo suprotnosti pre deobe. Prediferencirano stanje simbolizuje razliku jedinstva i ujedinjenja. Mađioničar podnosi tu tenziju, učestvuje u mističnoj participaciji i na putu je individuacije i oboženja.

15 Newman, Kenneth D., *The Tarot: A Myth Of Male Initiation*, Quadrant, New York, 1983.

16 Campbell, Joseph, *The Power of Myth*, Doubleday, New York, 1988.

Spomenula sam odnose među arhetipovima. Ako se dva suviše moćna arhetipa, recimo mâna i senka, uhvate u koštac, može doći do zarobljavanja, recimo "trijangulacije selfa"¹⁷, kao u mnogim porodičnim odnosima kada roditelji, boreći se za svoje uloge u porodičnoj priči, zarobe dete, i koriste ga, da bi porodica opstala, na veliku detetovu štetu.

Na izvestan način suprotstavljeni tarot likovima, Hermes i mađioničar Merlin su predstavnici zapadnog odraslog muškarca. Mnogi istoričari su tragali za pravim Merlinom¹⁸ i došli do dva literarna lika: Merlina Ambrozijusa (Ambrosius), velški politički profet iz V veka i Mirdina (Myrddin) – poznatog kao Merlin Silvestris iz VI veka. Pošto su se i ovde ukusi pokazali kao različiti, Leona Gudrič (Leona Goodrich)¹⁹ favorizuje Merlina Ambrozijusa, dok Nikolaj Tolstoj²⁰ favorizuje Merlina Silvestrisa. Neke priče o tome kako je nastao antihrist počinju tako što je đavo oplodio devicu i tako se rodio Merlin. Shvativši šta joj se dogodilo devica se ispoveda, a sveštenik spašava i nju i dete svetom vodicom. Rođen od oca đavola i majke device, on je od nastanka jedinstvo suprotnosti. Od najranijeg detinjstva ispoljava svoje moći, arhetipski dobre i zle. Čini i dela koja u početku izgledaju kao zla, a onda shvatimo da su u suštini dobra, ili kako ih zovu *felix culpa* u hrišćanskoj teologiji, i da su Merlinova poslastica. Kao i mnogi mađioničari Merlin je i prevarant, ubica svog sestrića, ali i mudri starac koji pomaže mnogima.

Zaljubljuje se u misterioznu gospu sa jezera i pokazuje mnogo više ljudskih nego božanskih osobina. Ta gospa ga zauvek zatoči u kulu, pokazujući nam da čak ni veliki mađioničari nisu zaštićeni od klopki projekcija svoje anime. Kako stradaju obični umetnici projektujući i nikada ne integrišući svoju animu u self, čitali smo u *Čovek i njegovi simboli*. Nemogućnost integracije upravo nastaje tako što su svoju idealnu ženu kreirali iz svoje anime, te ona predstavlja sve ono što nikada neće moći dobiti, niti će moći odustati od traganja za njom. Nikada neće biti zadovoljni nijednom ženom od krvi i mesa koju mogu dobiti, nikad neće postići unutrašnju integraciju ni mir, niti se ikada osloboditi te opsesije. Mit o Merlinovom krikom i dalje vapi za novim interpretacijama.

I na kraju, spomenimo moderniju verziju mađioničara u liku Harija Hudinija (Harry Houdini).²¹ Ušli smo u vek šoubiznis i šamana, gde dominira holivudska

17 Madaness, Cloe, *Stragec Family Therapy*, Jossey-Boss, San Francisco, 1981.

18 Gollnick, James, "Merlin as Psychological Symbol: A Jungian View in James Gollnick", ed: *Comparative Studies in Merlin from the Vedas to C.G. Jung*, Edwin Mellen Press, New York, 1991.

19 Goodrich, Leona: *Merlin*, New York, 1987.

20 Tolstoy, Nikolai, *The Quest for Merilin*, Lettle, Brown and Company, Boston, 1985.

21 Brandon, Ruth, *The life and Many Deaths of Harry Houdini*, Secker and Warburg, London, 1993.

formula i otvaraju se mnoga pitanja za televizijsku debatu, te prosečni građanin može mirno – ne napuštajući sigurnost svog doma i svoje fotelje, pošteđen smucanja po sumljivim i slaboosvetljenim mestima – da razmatra tematiku mističnog. Razmišlja, učestvuje i elektronski glasa u TV debati o tome da li treba primiti Davida Koperfilda (David Copperfield) u Svetsko mađioničarsko bratsvo. Oseća kao da učestvuje u nečem bitnom a da pri tom ne mora da se kompromituje.

Hoće li veliko svetsko selo globalizovati i mađioničare? Evropa i Amerika se, naravno, ne slažu u vezi toga. Azija, Afrika i Latinska Amerika čute i bave se mađioničarstvom.

Hudini je u svakom slučaju bio veliki mađioničar. Oduvek su ga privlačili spiritizam i okultno. Postao je najveći svetski umetnik bežanja (*escape artist*). Bežanje iz okova je bila tipična šamanistička demonstracija moći. Eskapologistički trikovi su moćni simboli ljudske drame i dilema ljudskog postojanja. Zatočeni u tela, bolesti, društvene okove, niske nivoe našeg postojanja, granice, zabrane i nesposobnosti, ponekad i samo prisustvovanje eskapologističkim trikovima može izazvati proces suštinskog isceliteljskog bekstva. Hudinijeve predstave sadrže u sebi mnoge elemente starih isceliteljskih drama i egzorcizama. Jedna od Hudinijevih najposećenijih numera se zvala "Metamorfoza". Njegova žena i asistentkinja, Bes (Bess) je pričala da joj se činilo, da je samo oslobađanje Hudinija od lanaca i otkrivanje nje u lancima, imalo veći efekt na njega samog nego na publiku. Hudini je pričao da je doživljavao nešto kao da napušta soptveno telo; iako je znao da je to samo trik verovao je da se događa čudo. Počevši od običnih trikova uspevao je da postigne transcendentalna iskustva duboko zbunivši samog sebe. Inspirisan takvim iskustvima postao je opsednut pravom magijom. Sakupio je neverovatnu kolekciju knjiga o magiji i okultnom koje sada pripadaju Kongresnoj biblioteci Vašingtona. Rogan Tejlor (Rogan Taylor)²² je komentarisao da ga je Hudinijeva kolekcija knjiga podsećala na kolekciju evropske umetnosti građanina Kejna. Hudinijevo traganje za evropskim kolektivnim nesvesnim se nije srećno završilo. Traganje za spiritualnim domom se morbidno završilo. Nije uspevao da pobegne od obične psihološke zavisnosti od majke, opsesivno je brinuo da ona ne umre pre njega, jer je verovao da će od toga poludeti. Posećujući groblja i psihijatrijske bolnice smišljao je neverovatnu seriju begstava od okova, ludila i smrti. Kad mu je majka ipak umrla 1908. godine, Hudini se promenio, posećivao je njen grob svakog dana, nadajući se da će mu ona poslati neku poruku i tražio je priznate

22 Taylor, Rogan, *The Death and Resurrection Show: From Shaman To Superstar*, Anthony Blond, London, 1985.

medijume da bi stupio u vezu sa njom. Kad sve to nije uspeo sklopio je pakt sa bližnjima kreirajući klinički upadljive tajne znake koje će koristiti da komunicira sa njima kad ode sa ovog sveta.

Naravno, umro je na Noć veštica 1926. godine. Rabin koji je prisustvovao sahrani smatrao je da bi Huidini, da je živeo u nekoj drugoj kulturi a ne američkoj, postao pravi šaman; ovako, samo ostaje čuven po svojim trikovima. Tužno je da "čovjek koga ni jedan lanac ne zadrža" nije uspeo da se oslobodi osnovnih porodičnih simbiotskih lanaca.

Naravno, postoje i psihoterapeuti mađioničari. Iako su se osnivači naučne psihologije 1879. godine u Nemačkoj jasno i glasno ogradili od njih, mnogi današnji psihoterapeuti shvataju da povremeno šetaju kroz stanja izmenjene svesti, da često saučestvuju u transformacijama koje nikome nisu jasne. Od Sarkoovih spektakularnih predstava sa klasičnom hipnozom do Milton Eriksonovih (Erickson) eksperimenata sa modernom budnom hipnozom, preko Frojdovih (Freud) izučavanja transfera i kontratransfera (naročito transferne psihoze), preko neverovatnih Rajhovih (Raich) nalaza za šta je sve telo sposobno, do istraživanja psihotičnog sveta u koji su se upuštala Žaki Šif (Jacquie Schiff) sa svojim studentima i modernih konstruktivista, magija je u nekom obliku uvek prisutna. Naravno, Jungovi analitičari su od početka imali dozvolu za bavljenje magijom. Psihoterapeut koji ne integriše arhetip mane i senke u svoj identitet ostaje samo suvoparni činovnik s kojim onda lako manipulišu političari i sluge njihovih sistema. Jung je definitivno bio jedan od velikih šamana XX veka.

Ako vam nešto u celoj priči nije jasno, onda je to dobro. Ako ste se zamislili, zbunili i usprotivili nelogičnosti cele priče, opet je dobro. Ako se još uvek spotičete o pitanje kako je moguće da se blesavljenjem, trikovima i cirkuziranjem postiže nešto iole dobro, ozbiljno i lepo, ima nade za vas. Jung bi vam rekao pratite svoju *Schlange*, pratite svoju zmiju.

IZABRANA LITERATURA:

- Ashe, Geoffrey, "Merlin in the Earliest Records" in the *Book of Merlin*, London, 1988.
- Bandler, Richard, and Grinder, John, *Reframing: Neuro-Linguistic Programming and the transformation of Meaning*, Moab, UT: Real People Press, 1982.
- Bandler, Richard, and Grinder John: *The Structure of Magic*, Science and Behavior Books, 1975.
- Burger, Eugene, and Neale, Robert E., *Magic and Meaning*, Seattle, WA: Hermetic Press, 1995.
- Clarke, J.J., *In Search of Jung and the scientific Attitude*, Totowa, NJ: Littlefield, Adams & Co., 1976.
- Gad, Irene, *Tarot and Individuation: Correspondences with Cabala and Alchemy*, York Beach, ME: Nicholas-Hays, 1994.
- Gallo, Ernest, "Synchronicity and Archetypes", *Skeptical Inquirer*, Vol.18, No.4. Summer 1994.

- Granrose, John, "The Archetype of the Magician". Diploma Thesis. C.G. Institute, Zurich, 1996.
- Jaff, Aniela, *Was C.G. Jung a Mystic? and Other Essays*, Einsiedeln, Switzerland: Daimon Verlag, 1989.
- Jung, C.G., "A Talk with Students at the Institute" in William McGuire and R.F.C. Hull, eds. *C.G. Jung Speaking: "Interviews and Encounters"* Princeton: Princeton University Press, 1953-1979.
- Jung, C.G., "A Study in the process of Individuation," *Collected Works* ŠHereafter "CW". Princeton: Princeton University Press, 1953-1979. Vol. 9i.
- Jung, C.G., "Archetypes of the Collective Unconscious," CW 9i.
- Jung, C.G., "Concerning Mandala Symbolism," CW 9i.
- Jung, C.G., "Concerning the Archetypes, with Special Reference to the Anima Concept," CW 9i.
- Jung, C.G., "Definitions," *Psychological Types*. CW 6.
- Jung, C.G., "On the Psychology of the Trickster-Figure," CW 9i.
- Jung, C.G., "On the Relation of Analytical Psychology to Poetry," CW 15.
- Jung, C.G., "Psychological Aspects of the Mother Archetype," CW 9i.
- Jung, C.G., "Religion and Psychology: A Reply to Martin Buber," CW 18.
- Jung, C.G., "The Psychology of the Child Archetype," CW 9i.
- Jung, C.G., "The Phenomenology of the Spirit in Fairytales," CW 9i.
- Jung, C.G., "The Mana-Personality," CW 7.
- Jung, C.G., "The Archetypes of the Collective Unconscious." CW 7.
- Jung, C.G., "Transformation Symbolism in the Mass," CW.
- Jung, C.G., "Aion: Researches into the Phenomenology of the Self", CW 9ii.
- Jung, C.G., *Memories, Dreams, Reflections*, London: Fontana Press, 1995.
- Jung, C.G., "Letters", Vol. 1 (1906-1950). Princeton: Princeton University Press, 1973.
- Jung, C.G., "Letters", Vol. 2 (1951-1961). Princeton: Princeton University Press, 1974.
- Jung, C.G., "Psychology and Alchemy", CW 12.
- Jung, C.G., "The Tavistock Lectures", CW 18.
- Kalshed, Donald. Lecture, "Fitcher's Bird- and the Dark Side of the Self," Zurich Jung Institute, February 22, 1994.
- Kaplan, Stuart, *The Encyclopedia of Tarot*, New York: U.S. Games Systems, 1978.
- Kast, Verena, *The Dynamics of Symbols: Fundamentals of Jungian Psychotherapy*, New York: Fromm International, 1992.
- Kaster, Joseph, *Putnam's Concise Mythological Dictionary*, New York: Perigee Books, 1990.
- Malinowski, Bronislaw, *Magic, Science and Religion*, New York: Anchor Books, 1954.
- Marlin, Michael, "Magic with a Capital 'M,'" *Magic: The Independent Magazine for Magicians*, Vol. 5, No 4.
- McGowan, Don, *What Is Wrong with Jung*, Buffalo, NY: Prometheus Books, 1994.
- Merritt, Dennis L., "Jungian Psychology and Science A Strained Relationship," *The AnalyticLife*. Boston: Sigo Press, 1989.
- Moore, Robert, and Douglas, Gillette, *The Magician Within: Accessing the Shaman in the Male Psyche*, New York: Avon Books, 1994.
- Newman, Kenneth D., *The Tarot: A Myth of Male Initiation*, New York: Quadrant, 1983.
- Pearson, Carol S. *Awakenin, g the Heroes Within*. San Francisco: Harper Collins, 1991.
- Rcheim, G, za. *Magic and Schizophrenia*, New York: International Universities Press, 1955.

- Shapiro, A.K., "The Placebo Effect in the History of Medical Treatment: Implications for Psychiatry" (1959), quoted in Jerome D. Frank and Julia B. Frank. *Persuasion and Healing*, 3rd ed. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1991.
- Stevens, Anthony, *Archetypes: A Natural History of the Self*, New York: Quill, 1982.
- Taylor, Rogan, *The Death and Resurrection Show: From Shaman to Superstar*, London: Anthony Blond, 1985.
- Tolstoy, Nikolai, *The Quest for Merlin*, Boston: Little, Brown and Company, 1985.
- Whaley, Bart, *Who's Who in Magic: An International Biographical Guide from Past to Present*, Wallace, ID, Jeff Busby Magic, 1991.
- Whitmont, Edward. "Magic and the Psychology of Compulsive States," *The Journal of Analytical Psychology*, Vol. 2, No.1 (January 1957), pp. 3-32.
- Zimmer, Heinrich, "Merlin" *Corona*, Vol. 9, No.2 (1939)

Tijana Mandić

JUNG'S ARCHETYPE OF THE MAGICIAN

Summary

Paradoxically Sigmund Freud fell into the Cartesian rationalist trap, translating the unconscious into the conscious. If anyone could make sense of the unconscious, its habits of manifesting itself only through symbolic forms, it would be Carl Gustav Jung, the King of Paradoxes.

The research into the archetype of the Magician is a perfect example of his quest for humanity through different levels of existence. The Self, the ultimate archetype, evolves and transcends itself through different archetypal relations. Without the Magician, the Mandala could be empty. Amongst the others, Māna, Shadow, Anima, and the inner Child help us on this quest.

Fool, Trickster, Shaman, Merlin, Houdini, Gambler and Clown, can all personalize the Magician.

How can anybody ever survive on that perilous journey, through serious, deep and complex human issues, using tricks, deception, cheating, laughter and escapism, armed with silly objects, trivial words and strange rituals? Think Jungian.